

נושא העבודה - אונס.

תאריך- דצמבר 2016.

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

נוער שוחר משפט עברי.

הקדמה אישית:

נושא העבודה הנבחר הוא אונס, מתוך העניין האישי שלי בו. בגיל 13 לצערי עברתי שתי תקיפות מיניות שמשפיעות על חיי היום יום שלי עד היום (כ-5 שנים מאוחר יותר). כשקרו לי המקרים הללו לא ידעתי איך להתמודד איתם ובחרתי לשמור אותם לעצמי, כך שלא שיתפתי אף אחד במה שקרה, וכמובן שלא התלוננתי ולא דאגתי שיעמידו לדין את הפושעים. מנקודת מבט של ילדה בת 13, לא ידעתי מה אני אמורה לעשות במצב כזה, ולפי מה שזכרתי ממקרים דומים שקרו לבחורות שאני מכירה מהשכונה בה אני גרה (דרום תל אביב), ידעתי שפנייה למשטרה זה לא הדבר שיעזור לי.

גם היום, לאחר עבודת המחקר הזו, סבורה אני שאם הייתי מודעת בגיל 13 למה שהחוק אומר בנידון, לבין מה שבפועל קורה במערכת המשפט, לא הייתי משנה כלום בהתנהגות שלי אז.

הבחירה בנושא האונס הייתה בחירה מאוד קשה עבורי. ההתמודדות שלי עם פסקי הדין שקראתי הביאו אותי לעיתים גם למצבים של לחץ ובכי בלתי נשלט.

בתור אישה שחווה על בשרה את הסיטואציה הקשה הזו, מכאיב לי לדעת שאישה לא יכולה להסתמך על מערכת המשפט על מנת שתעניש את הנאשם בעונש שראוי לו באמת.

העבודה הזו נכתבה עם תקווה לעתיד, שאכן מצב זה ישתנה, והעולם יהיה בטוח יותר עבור נשים. יודעת אני כי מאבקו של הפמיניזם בתופעת האונס לא הסתיים, ושהמטרות העיקריות שלהם יושגו בשלב מסוים.

אם לא היום- אחרי כארבעים שנות מאבק- אז בעזרת ה' זה יקרה בעתיד הקרוב.

תוכן עניינים:

הקדמה אישית	עמ' 2
מבוא	עמ' 4
אונס- על פי המשפט העברי	עמ' 5
*האונס בתנ"ך	עמ' 5
*אונס אישה בידי בעלה	עמ' 6
*אונס אישה בשדה על פי ספר דברים	עמ' 8
אונס- על פי המשפט הישראלי	עמ' 9
*רקע היסטורי	עמ' 10
*היחס החברתי-משפטי לעברת האונס	עמ' 13
*רף הענישה בעברת האונס בישראל	עמ' 12
*רף הענישה באונס רעיות	עמ' 14
*פיצויים עונשיים לקורבנות האונס	עמ' 17

פרק סיכום עמ' 20.

צינונים ביבליוגרפיים עמ' 22.

מבוא:

המשפט משמש כמכשיר מרכזי לעיצוב החיים החברתיים- בכוחו לקרב את השוויון בין המינים ולחזק את ההגנה על נשים, ובכוחו להנציח את אי-השוויון ולהעניק לגיטימציה לסדר החברתי המאפשר אלימות מינית כלפי נשים. לפיכך נודעת חשיבות רבה לחקר יחסו של המשפט למצבן של הנשים בחברה, ולחשיפת עמדותיו הגלויות והסמויות בסוגיות אלה.

הפמיניזם הוא אידיאולוגיה של שוויון. הוא פועל מראשיתו בשני ערוצים מקבילים השזורים זה בזה – הערוץ התאורטי-ביקורתי, והערוץ המעשי, המכוון להשפיע על המציאות החברתית ולשנותה. המשפט ממלא תפקיד חשוב במאבקן של הפמיניזם לשוויון בין המינים, הן כאמצעי להשפיע על המציאות החברתית, והן כתחום המיועד בעצמו לשינוי. אחד התוצרים המעשיים המובהקים של הפמיניזם המשפטי הוא הרפורמות בדיני האונס. רפורמות אלה נתפסו כחלק בלתי נפרד מהמאבק הפמיניסטי לביטול ההכפפה והדיכוי שנשים סובלות ממנו. המאבק הפמיניסטי לשוויון זכויות ושוויון הזדמנויות לנשים, התפתח לתכנית מקיפה הרבה יותר, שמטרתה עקירת מכלול התופעות החברתיות והתרבותיות המשקפות את הכפפתה של האישה ומכוננות אותה, ובראשן האלימות המינית.

דומה כי כארבעה עשורים של פעילות רפורמיסטית בתחום ההתמודדות המשפטית עם הפשיעה המינית, מעניקים את הפרספקטיבה הנדרשת לדיון ביקורתי בתוצרים של פעילות זאת, ובהשפעתם על חיי הנשים ועל החברה בכללותה. בהקשר זה ניתן לשאול אם הרפורמות החקיקתיות בתחום דיני האונס אכן הביאו לשינוי חברתי, ואם כן – מה טיבו של שינוי זה. המהלך הפמיניסטי התמקד, בין השאר, בשינוי ההגדרות

החוקיות של אונס, ומטרתו הייתה להרחיב את טווח ההתנהגויות האסורות, ולהעניק הכרה מקיפה יותר לאוטונומיה של האישה. נשאלת השאלה אם כיום ישנה נכונות גדולה יותר של החברה בכלל, ושל בתי המשפט בפרט, לקבל את הרעיון של אוטונומיה לאישה, ואוטונומיה מינית בכלל זה, ולהפנימה, ואם כיום הסביבה החברתית בטוחה יותר עבור נשים. מנגד, יש לבדוק אם הפעילות הפמיניסטית בנושא האונס לא הביאה דווקא להנצחת מקומה של האישה בחברה כקורבן, ולחיזוק גישות שליליות כלפיה. כמו כן, ראוי לבדוק אם השיח המשפטי בעברות מין ממלא תפקיד בתהליכי ההבניה של היחסים בין המינים, ובהבטחת סטטוס קוו של מבני הכוח המגדריים, ואם כן- באיזו מידה.

מתוך מכלול השאלות המורכבות שעולות מיחסי גומלים אלה, עבודת מחקר זו מתמקדת בגזרה צרה שעוסקת בסוגיות יישומיות של הפרויקט הפמיניסטי בתחום הענישה בעברת האונס. עבודה זו מציגה את ממצאי המחקר בסוגיית רף הענישה בעברת האונס- הן במשפט העברי והן במשפט הישראלי, ששתי המשפטים מתילים על אנשים מורשעים.

בנוגע לרף הענישה נבדק אם בעשור הנוכחי הוחמרה הענישה של אנשים מורשעים ביחס לעשור הקודם, בדרך של הארכת תקופת המאסר לריצוי בפועל.

אונס- על פי המשפט העברי:

על-פי ההלכה אונס הוא "מעשה שנעשה בניגוד לרצון עושהו או כשניטלה ממנו היכולת לבחור בכל דרך שהיא, או הימנעות ממעשה הכרחי". רוב מעשי האונס נעשים ע"י מישהו מוכר, ועבירת האונס על-ידי הבעל היא הדוגמה הקיצונית ביותר של "אונס על-ידי מכר", השונה מהותית הן מבחינת האונס והנאנסת והן מבחינת התגובה החברתית מעבירת ה"אונס בידי זר". אנו נתמקד בהלכה ובייחסה ל"כפיית האישה להיבעל לבעלה בניגוד לרצונה", נזכיר סיפורים מפורסמים בתנ"ך על אונס אישה ונראה את התייחסות החברה המקראית לכך, נמשיך ונסקור מספר פסיקות של חכמי ההלכה בנוגע לאינוסה של האישה על-ידי בעלה, נכיר את מקור הדין בתנ"ך, ולבסוף, נביע דעתנו על ההלכה ונבדוק את השפעת האיסור על המשפט אזרחי.

האונס בתנ"ך-

במקרא יש שלושה מקרי אונס מובהקים, וכל סיפור קשה יותר מקודמו:

הראשון - סיפור האונס של דינה, בתו של יעקב אבינו, על-ידי חמור משכם, שאף מבקש לשאת את דינה לאישה (בראשית ל"ד).

השני - מעשה פילגש בגבעה, שהינו אחד הסיפורים הקשים במקרא, מגולל את המקרה של הפילגש הנאנסת באופן קבוצתי על-ידי אנשי הגבעה כל הלילה, נזרקת בפתח ביתה, ובעלה מבתר אותה לשנים עשר חלקים (שופטים, יט'-כא').

השלישי - סיפור האונס של תמר על-ידי אחיה אמנון. זהו סיפור של גילוי עריות. אמנון זורק את תמר לרחוב לאחר האונס והיא הופכת להיות שוממה כל ימי חייה.

בכל המקרים הללו מעשי האונס אינם עוברים בשתיקה - הפתרון שמציעה התורה: להשיא את הנאנסת לאנס (דברים כב, כח-כט) איננו ננקט. אצל דינה, אחיה בני יעקב הורגים את כל אנשי העיר שכם שבה התבצע האונס. במעשה פילגש בגבעה, ישראל יוצאים למלחמת חורמה נגד אנשי שבט בנימין, שאינם מוכנים להסגיר את האונסים. ואילו במעשה אמנון ותמר, אבשלום, אחיה של תמר, נוקם את נקמתה ורוצח את אחיו אמנון.

עולות מספר שאלות בנוגע לסיפורי המקרא:

(1) מדוע יש תיעוד של שלוש מקרי אונס בלבד?

(2) האם העונש המקראי לאונס הינו הראוי? האם התייחסות החברה המקראית לאונס אישה בידי בעלה הייתה דומה לשאר מקרי האונס?

(3) מדוע אין תיעוד של אונס אישה בידי בעלה? ייתכן וכפיית האישה ליחסי אישות על-ידי בעלה לא נחשבה בתקופה המקראית לאונס? האם האישה הייתה כ"שבויה בידי בעלה" ולכן אינוס על-ידי בעלה לא נחשב כהתנהגות שלילית הדורשת עונש כמו האונס שלא על-ידי בעלה?

לעניות דעתי התשובה ברורה. בתקופת המקרא, כפיית אישה לקיום יחסי אישות על-ידי הבעל לא נחשבה אונס רק בשל העובדה שהיא נשואה לו ולכן כביכול מותרת לו, אך לגבי אונס אישה שלא על-ידי בעלה - ניתן להסיק שבתקופת המקרא היו מקרי האונס מעטים בגלל העונש הידוע מראש - מוות. אולי עלינו להתחיל לאמץ גישה מחמירה זו, ובכך נמגר את מרבית מקרי האונס, נחסוך כסף רב לחברה עקב ההוצאות הנדרשות לאחר מקרי האונס ונחסוך את הטראומה לנאנסות. השופט בדימוס מישאל חשין חשף בכנס נפגעות לתקיפה מינית את דעתו, ואף הזכיר את סיפורי האונס במקרא שהסתיימו בהריגתו של האנס ואמר: "זה רמז בעצם לעונש הראוי למי שאונס אישה".

אונס אישה בידי בעלה-

בגמרא במסכת בבא מציעא נט, נאמר: "לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם, אלא בשביל אשתו", שנאמר "ולאברם היטיב בעבורה" (בראשית יב', יז). ממשיך הרמב"ם ומפתח את חובתו של הבעל כלפי אשתו עד כדי כך "שאף על פי שאשתו מותרת לו תמיד, ראוי לתלמיד חכמים שינהיג עצמו בקדושה... ולא יאנוס אותה והיא אינה רוצה, אלא ברצון שניהם ובשמחתם".

בדיון על עמדת המשפט העברי בשאלה זו יש לבחון את מקור חיובה של האישה כלפי בעלה ליחסי אישות, ובמידה וקיים חיוב כזה, האם ניתן להכריח ליחסי אישות? עמדת ההלכה היא, שקיום יחסי אישות הינו חיוב הדדי. לדברי הרמב"ם חיוב הבעל כלפי אשתו נלמד מן הפסוק "שארה כסותה ועונתה לא יגרע" (שמות

כא' י'). בנוגע לחיוב האישה ליחסי אישות עם בעלה אין מקור ישיר במקרא או בתלמוד, אך ניתן ללמוד על כך מן הסוגיה התלמודית הדנה באישה שאסרה בנדר את הנאת תשמישה על בעלה. לדברי הרשב"א "נשתעבדו זה לזה לכך, שעל דעת כן עמדו ונישאו" - חיובה של האישה נובע מכוח העובדה שעל דעת כן נישאו, והוא נובע מהשתעבדות הדדית בין בני הזוג ליחסי אישות. הנצי"ב מוולוז'ין סבר שיסוד חיוב האישה נובע מקניין האישה לאיש. לדבריו, הפסוק "כי הוא קניין כספו" (ויקרא, כב, א) מכוון ליחסי אישות ואין לו משמעות, אלא במובן של שעבוד ליחסי אישות. באותה דרך הולך רבי אברהם מן ההר שחי במאה הראשונה לאלף השישי, ובפירושו (רבי אברהם מן ההר, נדרים, טו' ב) הוא רואה שעבוד זה, כנובע מקניין האישות: "שהיא קנויה לו לתשמיש כתוב - 'כי ייקח איש אישה'. לדבריו, כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה.... כחפץ הקנוי". בנוגע לזמני החיוב, לדעתו של הנצי"ב אין הכרח שזמן חיוב האישה ליחסי אישות תלוי בזמני חיוב בעלה. אולם, לדעתו של הרשב"א, חיובם שווה וממילא מותנה זמן חיוב האישה בזמן חיוב הבעל לפי עיסוקיו שהרי מצד "שעל דעת כן נישאו". משראינו שהנישואים יוצרים מסגרת הסכמית של בני הזוג לספק זה את זה במישור המיני, הרי שלנוכח העובדה, כי האישה אינה רכוש וקניינו של בעלה לשום דבר, ברור שמדובר בהסכם הדדי שלא ניתן לאכוף אותו בכוח, וברור שלא הסכימה בעת נישואיה שבעלה יוכל לקיים עימה יחסי אישות גם בכפייה, תוך רמיסת כבודה העצמי, שהוא הבסיס ליחסי הצדדים ואין להסיק תנאי המרשה לבעל לאנוס את אשתו.

המסקנה אם כן: קשר הנישואין אינו יכול להוות עילה לכפייה על האישה להיבעל לבעלה בניגוד לרצונה.

אם כן, מה ערכו של חיוב האישה אם הבעל נתון לחסדה, וברצונה תסכים לקיום חיובה וברצונה תסרב? על-פי ההלכה, אמנם האישה חייבת להסכים במובן זה היא "משועבדת" להסכים, ולכן אישה שאינה מסכימה לקיום יחסי אישות עם בעלה עלולה להיות מוגדרת "מורדת מתשמיש". חכמים קבעו מספר סנקציות שיינקטו במצבים של אי קיום החיוב על יד האישה. הסנקציות אינן מתבטאות בכפייה פיזית, אלא בהפסד כתובתה ושאר זכויותיה, כולל התחייבות לקבלת גט.

בהקשר זה, קיימת הבחנה בין שני סוגי מורדת:

(א) מטענת "מאוס עלי" - כלומר אישה שאינה מעוניינת לקיים יחסים עם בעלה מכיוון שהוא דוחה אותה: הרמב"ם סבור שבמקרה זה אין האישה מחויבת לקיים יחסי אישות עם בעלה, "לפי שאינה שבויה לו". יתרה מזאת, אין אישה מורדת אלא אם מורדת מצער, ואין לכפותה ליחסי אישות, "כי אם לעשות דרך בקשה ולפתותה אולי תחשוק בו" (כתובות, ס"ד, א).

(ב) מטעם "בעינא ליה ומצערנא ליה" ("מורדת מצער") - אישה המעוניינת באופן עקרוני בהמשך חיי הנישואין עם בעלה, ואין לה עילה לסרב לחיות חיי אישות עימו, אלא שהיא מציינת, כי אינה רוצה לקיים יחסים עימו כאמצעי לחץ או נקמה. בגמרא מסכת נדרים (טו, ב) כתוב: "אמר רב כהנא ... כופין אותה ומשמתו...". קיימת מחלוקת בין הראשונים בנוגע לקיום יחסי כפייה עם "מורדת מצער". לשיטת המרדכי, יש לפרש את איסור הכפייה בהקשר לאכוף האישה לדבר מצווה, אך אישה המסרבת בתשמיש כלל מותר לכפותה, מכיוון

שמשועבדת לבעלה. מנגד, לדעת רוב הראשונים ופשט פסיקת ההלכה, אין לכפות על מורדת מצער יחסי אישות, אלא על-ידי מניעת זכויות בלבד. לדברי הרא"ה ורבינו קרשקש ווידאל, אסורה כפייה ישירה. לדברי המבי"ט מחכמי צפת, אין האישה משועבדת לבעלה ליחסי אישות בין אם הינה מורדת מטעם מאוס עלי או מורדת מצער - אין לכפות עליה יחסי אישות, למרות שבוודאי יחסי אישות אינם רק זכותה של האישה, אלא גם בגדר זכותו של הבעל, שהפגיעה בהן תגרור תוצאות משפטיות שונות. באותה עת נוקט הרש"ל, מגדולי חכמי פולין, עמדה דומה - "שבכל מורדת אין כופין על האישה להיבעל לבעלה". גם פשט לשון הרמב"ם, שו"ע, והרמ"א שאין כופין, אלא רק על-ידי מניעת זכויות. בעילה בכוח מביאה לילדים לא מהוגנים ככתוב: "וברותי מכם המורדים והפושעים בי" (יחזקאל כ, לח) - אלה בני תשע מידות: בני אנוסה, בני מורדת וכו'.

אסיים את סקירת ההלכה על נושא אונס אישה בידי בעלה בדברי הרב יעקב קנייבסקי כי לא זו בלבד שאין לבעל היתר לאנוס את אשתו חלילה, אלא שמוטל עליו לרצותה בגילויי אהבה לפני ואחרי קיום היחסים, כדי לגרום לה לחפוף את קיומם, ותגיע לידי סיפוק עם קיומם, שאם לא כן - "הרי היא כנתונה לפני ארי דורס ואוכל את טרפו בעודו בחיים ללא כל התחשבות בו".

אונס אישה בשדה על פי ספר דברים-

עברת האינוס היא מן העברות הבזויות והחמורות במשפט העברי. תורת ישראל מאריכה בתיאור עונשו של "האונס והמפתה". וכבר במקרא, שבדרך כלל חוסך במילותיו, יש ביטוי לחומרת העברה ולסלידה הגדולה הימנה בהשוואת האונס לרוצח נפש. וכך נאמר בספר דברים (כב, כג-כט):

"ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המארשה והחזיק בה האיש ושכב עמה, ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות, כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה. כי בשדה מצאה, צעקה הנערה המארשה ואין מושיע לה. כי ימצא איש נערה בתולה אשר לא ארשה ותפשה ושכב עמה, ונמצאו. ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף, ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו."

השוואת מעשה האונס לרוצח, שהוא מן העברות החמורות ביותר, אינה תופעה שכיחה בתורת העונשין המקראית, ויש בה כדי ללמד על חריגות העברה גם במסכת העברות החמורות שבתורה. בנוסף, במקור זה אנו מוצאים את דרך הפיצוי שמציעה התורה שע"י כך האנס יפצה את הנאנסת ואת משפחתה, בכך שיינשא לה ולא יוכל להתגרש ממנה כל ימיו, וייתן לאביה "חמשים כסף".

דברים נכוחים בעניין חומרת האונס מבחינה מוסרית מצויים בפירוש הרמב"ן, רבי משה בן נחמן (ספרד, המאה הי"ג) לתורה (שמות כב, טו):

"חלק הכתוב בין אונס למפתה. ששם נאמר 'ולו תהיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו'. והטעם, כי דרך ארץ להיות בחורי חמד מפתים בתולות, בנות הגדולים היפות, ואיננו הגון שיהא חוטא נשכר, ולכן פירש שלא ישאנה על כרחם וישלם להם... וכן דרך בני הגדולים לאנוס בנות הפחותים במעלה אשר אין להם כח כנגדם, ולכן אמר באונס 'ולו תהיה לאשה' - על כרחו. ועל דעת רבותינו (כתובות לט ע"ב) גם שם בין היא בין אביה יכולין לעכב, כי איננו הגון שיקחנה על כרחם, ויעשה עמה שתי רעות. ופעמים שתהיה נכבדת ממנו, ולא יתכן שתתבזה בחטאו. והמשפט הישר שיהיו הנישואין בידה ולא בידו, שהוא ישאנה על כרחו, שלא יהיו בנות ישראל הפקר לבעלי הזרוע."

העיקרון הגדול הזה, "שלא יהיו בנות ישראל הפקר לבעלי הזרוע", היה ליסוד מוסד ולאבן פינה בהתייחסותם המחמירה של חכמי ישראל למעשי אונס, משום שהתורה רואה באישה דבר קדוש-וממשילים אונס אישה לחילול קודש הקודשים, ולכן בנות ישראל לא יהיו הפקר לבעלי הזרוע.

אכן, כבר מפשט הפסוקים שהבאנו לעיל, עולה שהתורה מבחינה בין "אונס", שהשווה מעשהו לרוצח נפש, לבין "מפתה", שעשה מעשהו בהסכמה. לזיקה שבין האינס לבין מעשה מרמה יש הד כבר במעשה האונס הראשון המתואר במקרא, הלוא הוא מעשה דינה :

"ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב, לראות בבנות הארץ. וירא אתה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ, ויקח אתה וישכב אתה ויענה. ותדבק נפשו בדינה בת יעקב, ויאהב את הנערה, וידבר על לב הנערה" (בראשית לד, א-ג).

מה היה טיבו של ה"דיבור" הנזכר בסוף המעשה? ניתן לשער שכלל דברי חלקלקות וערמה לא רק לאחר מעשה אלא גם לפניו, כולל דברי מרמה ביחס לכוננות האנס ומיהותו. כך, למשל, פירש רד"ק על הפסוקים:

וידבר אל לב הנערה – בעבור שעינה, דיבר על ליבה, שלא יחר לה, וכי הוא ישאנה לאישה, והוא נשיא הארץ. כיוצא בזה פירש הרמב"ן: כי הנערה לא הייתה מתרצה אליו, וצועקת ובוכה תמיד. וזה טעם "וידבר על לב הנערה".

אונס- על פי המשפט הישראלי:

רקע היסטורי-

נשים בתנועה הפמיניסטית הגדירו אונס במונחים הקשורים למבנה החברתי וליחסים בין המינים בתוכו. הפרשנות הפמיניסטית של אונס היא תוצאה ישירה של המהפך שחוללה התנועה הפמיניסטית במחצית השנייה של שנות השישים, כאשר נשים הגיעו להכרה שמעמדן בחברה אינו משקף רק את חוסר השוויון בזכויות, אלא מבטא גם סדר חברתי המושתת על תדמיות ועמדות המספקים צידוק להתנהגות אלימה כלפיהן. תובנה זו הביאה את הנשים בתנועה הפמיניסטית להפנות את הזרקורים לעבר נשים נאנסות, שהיו עד אז הגורם הזנוח ביותר אצל אלה שעסקו באונס. התזה הפמיניסטית באה לידי ביטוי מקיף בספרה של סוזן בראונמילר, "בניגוד לרצוננו, על נשים, גברים ואונס", שפורסם (באנגלית) בשנת 1975. המחברת מציגה את התפיסה שאונס הוא מעשה בעל אופי פוליטי שגברים מבצעים בנשים, לא כמעשה אלימות לשמה- אלא בעל תכלית: להטיל טרור שיטתי על נשים כדי לשמר את הסדר החברתי שמבוסס על שליטת גברים בנשים.

בשנת 1980 כתב פרופ' מנחם אמיר, בהקדמה לתרגום לעברית של ספרה האמור של סוזן בראונמילר: "השירותים הציבוריים שאליהם מגיעה קורבן האונס רק ממשיכים לאנוס את נשמתה בחוסר רגישות ובאי-יעילותם. לא אמפטיה כי אם אפטיה, בוז והאשמה, היא מנת חלקן של נשים אלו מצד הציבור כולו, מצד ספקי השירותים, ומצד המאיישים את מערכת אכיפת החוק והמשפט". דברים אלו נאמרו על סמך היכרותו של

הכותב, מומחה בעל שם עולמי בנושא האונס, את המצב בישראל. בחודש אפריל 1977 הזדעזע הציבור בארץ למקרא כתבה בעיתון על צעירה שהתלוננה במשטרה על אונס, ונשלחה משם בגפה לבדיקה ב'מכון הפתולוגי'- ושלחה יד בנפשה. המקרה הניע גופים ואישים שונים לטפל בבעיה, ובאותה עת אף נפנו גורמים ציבוריים לגבש תפיסות ועמדות כלפי היבטים שונים של אונס- תוך מתן תשומת לב מיוחדת למצבה של הנאנסת המתלוננת במשטרה: איגוד העובדים הסוציאליים הכין תזכיר שנושאו הקמת מערכת של עובדים סוציאליים כוונים בתחנות משטרה 'להתערבות מקצועית והגשת סיוע לנשים שהותקפו על רקע מיני'. הוועדה למעמד האישה במשרד ראש הממשלה, בראשות ח"כ אורה נמיר, דנה בכך בהמלצותיה. בכנסת הוקמה וועדת מיוחדת, בראשות ח"כ שולמית אלוני, שכללה חברים מוועדת חוקה, חוק ומשפט, ומוועדת הפנים. המלצות הביניים של הוועדה (יוני 1978) ייחדו פרק נפרד לדרך טיפולה של המשטרה במתלוננת. שני גופים אלה המליצו שעובדים סוציאליים כוונים ילוו את הנאנסת בבואה להתלונן במשטרה.

ניסיון להקים רשת ארצית של עובדות סוציאליות כוונות שתלווינה את הנאנסות המתלוננות במשטרה הניב תוצאות זמניות וחלקיות. בגוש דן הקימה המשטרה עצמה יחידה מיוחדת של 'שוטרות מלוות', חוקרות נוער, שהוסיפו להן את תפקיד הנוכחות בחקירה ובבדיקה של הנאנסת ה'מכון הפתולוגי'. אמנם הסדר זה הבטיח לנאנסת ליווי, אך מאחר שהמלוות- או המלווים- היו אנשי משטרה, נוצר ניגוד אינטרסים מבני, שהגביל את יכולת השוטרות לעמוד לימין הנאנסות ללא פניות. אין פלא שיחידה זו פוזרה כשלוש שנים לאחר הקמתה.

את הבעיה המרכזית בהתייחסות הרשויות לנאנסת אפשר לראות בעובדה שעד היום לא נערך בישראל דיון שיטתי על מדיניות הרשויות כלפי אונס בכלל וכלפי הנאנסת בפרט. הדיונים בנושא זה נערכים בכל רשות בנפרד, ובנושאים ספציפיים ומוגדרים. בשל כך יש לכל רשות מגע עם הנאנסת בקטע מסוים בלבד, והדבר יוצר ראייה חד צדדית שלה. כלומר- לרשויות אין תמונה מלאה של מצב הנאנסת במפגשה עמן. מצב זה עשוי להשתנות רק כאשר יישמע קולה של הנאנסת עצמה, שהתנסותה אינה ניתנת לחלוקה. במבט היסטורי ניתן לומר, שאם בשלב הראשון הובנה הנאנסת דרך ניתוח הדפוסים של התנהגות האנס, ובשלב השני דרך ניתוח רעיוני של מבנים חברתיים, הרי שבשלב השלישי היא אמורה להיות מובנת באמצעות הקול של עצמה.

את 'קולה של הנאנסת' אפשר לראות כחוט המקשר בין המערכות השונות העוסקות באונס. בעזרתו ניתן להציג תמונה שלמה, שתעזור לכל רשות להבין את חלקה בתמונה זו, ואת התהליכים המתרחשים במהלך המפגש שלה עם הנאנסת. מבחינתה האישית של הנאנסת מתקיים תהליך פנימי, בו היא מתמודדת עם האונס שלה ומגדירה מחדש את האונס, את עצמה, ואת העולם הסובב אותה. נקודת המבט של הנאנסת היא לא רק החוליה שהייתה חסרה עד כה להבנת מצבה כלפי הרשויות, אלא היא מאפשרת גם להסביר את התגובה של הגורמים האחרים הקשורים באונס- כמו האנס, סביבתה הקרובה, והחברה בכלל. כיום, המפגש של הנאנסת עם הרשויות המופקדות על הטיפול באונס הוא המוקד של המתח השורר בין זו השוברת את השתיקה ומביאה את הקול של עצמה, לבין הגורמים החברתיים, אשר בעזרת עמדות מקובלות, נורמות, ואמונות מסורתיות, משמרים את המשך קיומו. מאז הוחל באיסוף עדויות של נאנסות ובחשיפת המציאות שלהן, נפתחה מעין 'תיבת פנדורה' של מידע על אונס ועל אלימות נגד נשים בכלל. נוצרה דינמיקה חברתית

מורכבת, שאחת מתוצאותיה היא שינוי בהגדרת האונס והרחבת משמעותו. בתהליך שנמשך עד היום, מתגלים הממדים האמיתיים של אונס נשים וניצול מיני של ילדים וילדות, כולל גילוי עריות. כמו כן נוצרה מודעות לסוגי אונס שונים כמו 'הטרדה מינית בעבודה', 'אונס במסגרת פגישה', 'אונס אישה בידי בעלה', ועוד.

היחס החברתי-משפטי לעברת האונס-

לפי הטענה הפמיניסטית, המשפט משקף את נקודת המבט הגברית ואת האינטרסים הגבריים. שליטת הגברים מתבטאת ביכולת לכפות את נקודת מבטם ואת הגדרותיהם בנוגע למושגי המיניות, הגבריות והנשיות- על המשפט. כך, ניסיון מיני של אישה לא נשואה נתפס במשפט כמערער את אמינותה (בשל הקשר התרבותי הקיים בין "צניעותה" לבין מוסריותה, הגינותה ואמינותה) וכמעיד על הסכמתה (בשל ההנחה שאישה שנענתה בעבר ליחסי מין נענית לכך תמיד עם כל אחד. התפיסה הדיכוטומית של האישה כבעלת יצריות נטולת רסן- ולכן תקיים יחסי מין עם כל אחד- שוללת את האפשרות שאישה בוחרת בהזדמנות אחת לקיים יחסי מין, ובהזדמנות אחרת להימנע מכך). בארה"ב, עד סוף שנות ה-70 של המאה העשרים, נהגו השופטים להדריך את המושבעים להתייחס ל"צניעותה" של המתלוננת משני היבטים אלו, הן לצורך הערכת אמינותה והן לצורך ההכרעה בדבר הסכמתה ליחסים המיניים במקרה הנידון. עברת האונס שימשה כאמצעי משפטי לפקח על ההתנהגות המינית של האישה ולשמר את הסטנדרט הכפול שמכוון לצמצום פעילותה המינית ולעידוד פעילותו המינית של הגבר. התנהגות "בלתי זהירה" מצד האישה (כגון- היענות להזמנתו של האנס לבוא עימו לדירתו או לנסוע במכוניתו) נתפסה אף היא כמלמדת על הסכמתה. השופטים האמינו כי נאנסת "אמיתית" נמנעת מלכתחילה ממצבים שעלולים להתגלות כמסוכנים. האישה נדרשה להימנע משהות בחוץ בשעות הלילה, מבילוי לבדה במקומות שונים, מקשירת קשרים עם כברים, וכדומה, ובמילים אחרות- להגביל את חירותה ועצמאותה. אם לא עשתה כן, היא זאת שנשאה באחריות לאינוסה. השאלה אם המתלוננת יכולה להעריך את הסכנה ולהימנע מהסיטואציה המסוכנת, תפסה את מקומה של השאלה האם יחסי המין היו בכפיה. סוזן אסטריך כתבה על כך בעבר, שאדם שפרצו לביתו לא הואשם בכך שהתרשל בשמירה על רכושו משום שהשאיר חלון פתוח, אבל אישה שנאנסה בסמטה חשוכה גילתה כי לדעת בית המשפט לא בוצעה בה עברה, וזאת רק משום שנכשלה בהערכת הסכנה, ותרמה בהתנהגותה להתרחשות. מנגד, כדי לא להטיל הגבלות נוקשות מידי על המיניות הגברית, סויגה הגדרת האונס בסייגים רבים ושונים. כך למשל, תלונתה של אישה שלא נתקבלה אם לא היו ראיות חיצוניות, בלתי-תלויות, בעדותה, להוכחת תלונתה ("סיוע"), או אם השהתה את תלונתה למשך פרק זמן מסוים, ולו לימים ספורים בלבד. כך גם אישה נשואה לא הורשתה להתלונן נגד בן זוגה על שאנס אותה, שכן קשר נישואין שלל את אחריותו הפלילית של הבעל האנס. גם היעדר התנגדות פיזית לאונס מצד המתלוננת מנע את הרשעת הנאשמים. הנאנסת נדרשה להוכיח שנאבקה באנס עד כלות כוחותיה, וכי העדיפה למות מאשר להיאנס, על מנת שביהמ"ש יאמין לה שלא רצתה ביחסי המין. דרישה זו להתנגדות פיזית סיכלה בחלק ניכר מהמקרים את האפשרות להביא להרשעתו של האנס, משום שרק במיעוט המקרים הנאנסות מפגינות התנגדות פיזית. היעדר התנגדות פיזית

מצד הנאנסות מוסבר בפער בכוח הפיזי בין האנס לנאנסת, כמו גם בכך שניסיון חייהן של הנשים לא הכשירו אותן למאבק אלים, וזאת מבלי להזכיר את האפשרות שהאישה נתקפת בקיפאון ושיתוק. הדרישה להתנגדות פיזית הפלתה את קורבן האונס לעומת קורבנות של עבירות אחרות, משום שאלה לא נדרשו להוכיח כל התנגדות, ודאי לא התנגדות שעלולה לסכן את חייהם. הדרישה מהנאנסת שתפגין התנגדות פיזית ותיאבק באנס, שיקפה נאמנה את עמידתו של המשפט על משמר זכויות היתר המיניות של הגבר.

בכך שפתר המשפט את הגבר מהתחשבות בהתנגדות בתגובתה המילולית של הנאנסת (שהרי רק התנגדות פיזית מעידה על אי-הסכמה ליחסי מין), הוא הבטיח שהגבר ייהנה מחופש פעולה מיני. יתר על כן, עצם הדרישה מהאישה שתתנגד, מצביע על ההנחה התרבותית שהאישה מותרת, כל עוד לא התנגדה. הגבר לא נדרש לקבל את הסכמתה של האישה (בין במילים ובין בדרך אחרת) לצורך קיום מגע מיני. הנטל היה על האישה (ובמידה רבה עודנו כך גם היום) להביע את סירובה, אם אינה רוצה במגע המיני.

השופט חשין מקשה בעניין זה בפסק דין 92/5612 מדינת ישראל נ' בארי(1993)-

"מה הצדק ימצא לנו כי נטיל על האישה ליתן ביטוי חיצוני לאי הסכמתה למעשה-אישות – בהתנגדות, בהבעת אי-רצון, בדיבור או במעשה – וכי חייבת היא לגבר שלידה? ניצע במשפט החוזים אינו חייב כלל להגיב על הצעה המופנית אליו – ובאין תגובה מצידו ממילא אין לא קיבול ולא הסכם – ומדוע נטיל על אישה נטל שניצע אינו נושא בו?"

עמדתו זו של השופט חשין איננה העמדה השלטת ביחסו של ביהמ"ש לסוגיית הסכמתה של האישה במשפטי האונס, אך בשלושת העשורים האחרונים חלו שינויים רבים וחשובים בחקיקה ובפסיקה בסוגיית האונס. בין השאר, הוחמר העונש המירבי על אינוס ועל מעשה סדום בארבע-עשרה שנות מאסר לשש-עשרה שנות מאסר, ונשלל הפטור מאחריות פלילית לבעל האונס את אשתו. בוטלה הדרישה לראיות חיצוניות ובלתי-תלויות בעדות יחידה של המתלוננת בעברות מין – דרישת ה"סיוע". נאסרה חקירתן של מתלוננות על עברן המיני. בוטלה הדרישה לשימוש בכוח כאחד מיסודות עברות האינוס, תקרת העונש על מעשה אינוס ומעשה סדום של בן משפחה קטין הועלה לעשרים שנות מאסר, הורחבו המעשים האסורים במסגרת עברות האינוס ומעשה סדום (1990), הורחבו הנסיבות המחמירות באינוס ובמעשה סדום (1988), ניתנה אפשרות לקטין שנפגע מעברת מין שלא להעיד בפני הנאשם (1995), הוארכה תקופת ההתיישנות בגין עברת מין בקטין (1996\2002) ונקבע עונש מינימום לעברות אינוס ומעשה סדום בשיעור של רבע מן העונש המירבי (1998\2002). כמו כן, ניתנה האפשרות להטיל צו פיקוח ומעקב על עבריין מין שהשתחרר ממעצר, נקבע איסור העסקת עברייני מין במוסדות מסוימים, וכן נקבע כי נפגעת עברת מין רשאית לבקש מביהמ"ש למנוע מעבריין מין שפגע בה לחזור להתגורר או לעבוד בסביבת מקום מגוריה או מקום עבודתה.

לצד תיקוני חקיקה אלה ניכר שינוי גם ביחסם של בתי המשפט לעברות אונס ונפגעותיה. בשורה של פסקי דין ביסס ביהמ"ש בישראל את האוטונומיה של האישה כערך המוגן בעברת האינוס, והרחיב את הגנתו על נאנסות שלא ענו על הקריטריונים הפטריארכליים המחמירים של אישה מהוגנת. אולם במקביל לשינויים אלה המשיכו בתי המשפט, בחלק מן המקרים, לבטא עמדות מסורתיות כלפי נאנסות, המטילות את האשמה על

האישה, ומקלות בחומרת פגיעתה. נשמעו טענות קשות על כך שבתי המשפט מקלים בעונשם של אנשים, ומתעלמים מחומרת הבעיה של אלימות מינית כלפי נשים.

רף הענישה בעברת האונס בישראל-

העונשים שנקבעו בחוק בגין אינוס היו מאז ומתמיד חמורית ביותר, ובחברות קדומות מעשי אונס מסוימים גררו עונשים קשים ביותר – מסירוס ועד עונש מוות. גם משבטלו עונשים אלה, תקופת המאסר שנקבעו לעברה זו ברוב שיטות המשפט הן מהארוכות ביותר. ואולם, בפועל, עד שנות השבעים והשמונים של המאה הקודמת, רק מיעוטם של מעשי האונס הסתיימו בהרשעה ובהטלת סנקציה עונשית, ואם הוטלו עונשים היו אלה פעמים רבות עונשים קלים, לעיתים אף ללא מאסר לריצוי בפועל.

בחלק מהמדינות התרכז המאמץ הרפורמיסטי דווקא בהורדת תקרת העונשים, במטרה ליצור מדרג של חומרה לעברת האינוס, שיאפשר השתת עונשים קלים יחסית באותם מקרים שאליהם לא נלוו נסיבות מחמירות, ובכך להגדיל את שיעור ההרשעות. בישראל פעלו הרפורמות החקיקתיות להבטיח ענישה מחמירה יותר, מתוך תפיסה שהעונשים הקלים בעברות של אלימות מינית נגד נשים משקפים את מעמדן הנחות של הנשים ואת זילות כבודן בעיני החברה ומערכת אכיפת החוק. אולם במחצית הראשונה של שנות התשעים נראה כי תיקונים אלה לא הביאו לעלייה המצופה ברף הענישה. ממחקר שנערך בין השנים 2009-2011 ע"י עירית נגבי ותמר ברנבלום, עולה כי ממוצע שנות המאסר שנגזרו על אנשים עלה משמעותית בעשות הראשון של המאה ה-21, ביחס לעשור האחרון של המאה ה-20. על פי נתוני המחקר, בשנות התשעים עמד ממוצע תקופת המאסר בפועל שנגזרה על אנשים על 6.54 שנות מאסר, לעומת תחילת שנות ה-2000 שבו עומד הממוצע על 8.2 שנות מאסר בפועל.

צריך להודות כי ההשוואה בין העברות מבחינת חומרת העונש אינה פטורה מקשיים. העברות הן כה מגוונות בנסיבות ובמשתנים הנלווים אליהן, וכן בעברות הנוספות המצטרפות אליהן, עד כי כמעט שאין אפשרות להשוות בין מקרה למקרה. עם זאת, המספר הגדול של המקרים הנבדקים מצמצם את השפעת ההבדלים ביניהם, ומאפשר – למרות השונות הגדולה של הגורמים והעברות הנוספות הנלווים לעברה – להתייחס לממוצע העונש. המגמה של עלייה בענישה ניכרת היטב לאורך 25 השנים האחרונות, גם אם בטווחי זמן קצרים היא איננה עקבית, ויש אף שנים שבהן הייתה נסיגה לרמת ענישה נמוכה יותר. עם זאת, נראה כי למרות מגמת ההחמרה בענישה, תפיסות מסורתיות לגבי מהו אונס "אמיתי" ומהו אונס "קל" עדיין נותנות את אותותיהן ברמת הענישה, אף כי באופן מתון מבעבר. ישנן קבוצות אנשים אשר "נהנות" מענישה פחות מחמירה מזאת של האחרים.

והרי דוגמא לכך מהשנים האחרונות- בשנת 2014 הוגש כתב אישום נגד יניב נחמן. כתב אישום זה החזיק ארבעה אישומים, בהם יוחסו לו שלושה מעשי אינוס, ניסיון אינוס, שני מעשים מגונים בנסיבות אינוס כלפי שלוש נשים, עשרות מקרים של פגיעה בפרטיות, וכן הטרדה מינית של שתי נשים נוספות. בפרק המבוא לכתב האישום המקורי נטענו כנגד הנאשם הדברים הבאים:

"בתקופה הרלוונטית לכתב האישום, ובמטרה לבעול נשים שלא בהסכמתן החופשית, נהג הנאשם להצטייד ולשאת עמו כמות נכבדה של אלכוהול למפגשים עם נשים. הנאשם השקה את הנשים באלכוהול – אשר כשלעצמו או בתוספת חומר נוסף אשר אינו ידוע למאשימה – הוביל לטשטוש הנשים ולכדי אובדן שליטתן במתרחש (להלן – "השימוש במשקאות"). הנאשם השקה את הנשים במטרה להביאן לערפול חושים, וזאת על מנת לבעול אותן תוך ניצול מצבן המונע התנגדות, ובמקרים בהם התפוגגה השפעת המשקאות טרם השלים את זממו, בעל הנאשם חלק מהנשים שלא בהסכמתן החופשית (להלן – השיטה)..."

לאחר כפירת הנאשם במיוחס לו ובטרם הוחל בשמיעת הראיות, הגיעו הצדדים להסדר טיעון שלא כלל הסכמה עונשית. במסגרתו תוקן כתב האישום באופן דרמטי על דרך של הקלה מהותית עם הנאשם. פרק המבוא ושלושה אישומים נמחקו מכתב האישום, כך שבסופו של דבר נותר אישום אחד, שגם בו העובדות מותנו ובהתאם אחת מעבירות האינוס הומרה לעבירה של מעשה מגונה בכח (להלן: "כתב האישום המתוקן"). באישום זה הודה הנאשם והורשע על-פי הודאתו.

כלומר- שלוש נשים בחרו לסגת מתלונתן, כך שנותר רק אישום אחד. האישה אשר לא הייתה מוכנה לבטל את תלונתה ורצתה שהנאשם יניב נחמן ישלם על מעשיו לא נכנעה, וזאת הייתה הסיבה להודאתו של הנאשם. יניב נחמן, אשר לפי המבוא לכתב האישום המקורי הוכח שהתנהגותו לא שונה מאנס סדרתי, הורשע ונידון ל-6 חודשי מאסר בעבודות שירות, שני מאסרים על-תנאי, פיקוח שירות המבחן למשך שנה, פיצוי המתלוננת בסכום של 30,000 ₪ וקנס של 10,000 ₪ או מאסר תמורתו. האם זהו עונש ראוי מספיק לאדם כמוהו?

המתלוננת ערערה על החלטת בית המשפט המחוזי, בטענה שעונש זה לא הולם את מעשיו.

להלן דבריו של השופט ס' ג'ובראן בנושא זה (מתוך פסק דין יניב נחמן נ' מדינת ישראל)-

"מעשי המשיב חמורים ביותר. עבירות המין, ובראשן עבירת האינוס, הן מהחמורות שבעבירות בחוק הפלילי. עבירת האינוס מחללת את כבוד האדם, מבזה אותו ומותירה בנפשו צלקת עמוקה, מילים לא יוכלו לתאר את עוצמת הפגיעה שמחוללת עבירה זו לקרבנותיה. מדיניות הענישה בעבירות מין צריכה לגלם את הנזקים המשמעותיים שנגרמים לנפגעי העבירות, ולהעביר מסר הרתעתי ברור לעברייני מין פוטנציאליים, שיתבטא בהטלת עונשים כבדים על המורשעים בעבירות אלה תוך בידודם מהחברה... מתחם העונש ההולם בנסיבות העניין ינוע בין 4 לבין 6 שנות מאסר – אשר יכולות להיות על תנאי או בפועל – משמעותה כי עונשו של המשיב יכול לנוע ממאסר שכולו על תנאי עד למאסר בפועל בן 6 שנים... במקרים הדומים בנסיבותיהם למקרה דנן, שעניינם איננו באמצעות החדרת אצבעות ומעשים מגונים, נגזרו על הנאשמים עונשים הנעים בטווח של בין 15 חודשי מאסר בפועל לחמש שנות מאסר בפועל. נמצא, כי במקרים דומים למקרה הנדון ואף קלים ממנו, נגזרו עונשי מאסר בפועל משמעותיים יותר – ואף בפער ניכר – מעונשו של המשיב. דהיינו, מתחם העונש ההולם אשר נקבע כמו גם העונש שהושת על המשיב, אינם תואמים את מדיניות הענישה הנוהגת. הפגיעה בגופה, בנפשה ובכבודה של אישה בעת קיום יחסים מיניים שלא בהסכמתה מחייבת הטלת עונש מאסר לריצוי מאחורי סורג ובריח."

כלומר, כפי שכבר ראינו בפסק דין זה (ואזכיר שהינו מהשנה האחרונה), הוכח כי למרות מגמת החמרה בענישה, בפועל רמת הענישה נמוכה ביותר. כמו שכבר הזכרתי, ישנן קבוצות של אנשים אשר "נהנות" מענישה פחות מחמירה מזאת של אחרים. קבוצה אופיינית כזאת היא קבוצת הגברים שאנסו את נשותיהן.

רף הענישה באונס רעיות-

עד שנות השבעים של המאה העשרים לא היה ניתן במדינות המשפט המקובל להרשיע גבר באינוס אשתו, שכן החוק העניק לבעל פטור מאחריות פלילית על כפיית יחסי מין על אשתו. המקור לפטור זה הוא בטענת המשפטן האנגלי בן המאה ה-17, סר מתיו הייל, שלפיה עם נישואיה נותנת האישה, במסגרת חוזה הנישואין, הסכמה גורפת ובלתי הפיכה לכל מעשי אישות עם בעלה. למעשה, יש כאן קניין בלבוש חוזה: לשון החוזה באה לכסות על התפיסה האומרת כי הנישואין מעניקים לבעל זכויות קניין על גופה של אשתו, והיא ניתנה לו למעשה כחפץ שיוכל לעשות בה כרצונו. הרעיון שהאישה מעניקה מראש את הסכמתה לכל המעשים המיניים של בעלה, ואינה יכולה לחזור בה מהסכמתה בשום נסיבות, מרוקן מכל תוכן את המושג "הסכמה".

טענתו של הייל עיצבה את יחסו של המשפט המקובל לאונס רעיות עד שנות השבעים של המאה העשרים. בהמשך החליפו אותו טיעונים שונים, ולעיתים סותרים כגון: אונס ע"י הבעל הוא כה נדיר שאין טעם וצורך למצוא לו תרופות משפטיות, ולחלופין- אונס ע"י הבעל הוא שכיח ביותר, ולכן קרימינליזציה של אונס זה תביא להצפת המערכת המשפטית בתלונות של נשים נקמניות וסחטניות. המשפטן הידוע גלנוויל וויליאמס הסביר- במאמץ של הרגע האחרון למנוע את ביטול הפטור לבעל באנגליה בשנת 1991- כי האפשרות לתבוע את הבעל בגין אינוס אשתו מעניקה לאישה נשק בעל עצמה רבה מדי. האפשרות שהנשים תשתמשנה בנשק החוק כלפי בעליהן, נתפסה ע"י וויליאמס כמאיימת הרבה יותר מן האפשרות שהגברים ימשיכו להשתמש בכח האגרופ נגד נשותיהם.

בישראל, קבע ביהמ"ש העליון כבר בראשית שנות השמונים, כי דינו של אונס ע"י הבעל כדינו של כל אונס אחר, ואין לבעל הגנה מיוחדת. פסיקה זו התבססה על המשפט העברי האוסר לקיים יחסי-אישות בכפייה (אם כי האישה עלולה להיחשב כ"מורדת" אם תסרב לקיים יחסי מין עם בעלה). התוצאות של פסיקה זו הייתה קיומו של דין אחר לגברים יהודיים, ודין אחר לגברים בעלי דתות אחרות. בתיקון מס' 22 לחוק העונשין, משנת 1988, העניק המחוקק להחלטתו של ביהמ"ש גושפנקה בחוק החיקוק, ואף הרחיב את תחולתה לכל אזרחי המדינה. בכך הבהיר המחוקק כי "הגנת הנישואין" אינה חלה על הבעלים בישראל, וכי האישה היא אדם חופשי גם במסגרת הנישואין, ואין לבעל היתר לאנוס אותה.

הכרה בקיומו של יחסי מין בכפיים במסגרת הנישואין אפשרית רק אם במסגרת הנישואין יש משמעות להסכמת האישה, קובעת ברקוביץ¹. האיסור הפלילי של כפיית יחסי מין על הרעייה משנה אפוא את אופיו של חוזה הנישואין. הוא מכונן את הרעייה כאדם מול בעלה, ומעניק לה זכויות לאוטונומיה מינית, לשלמות הגוף ולפרטיות, זכויות שנשללו ממנה ע"י חוזה הנישואין. ההכרה באונס בנישואין פירושה הכרה בכך שהאישה שוות מעמד לגבר במסגרת המשפחה.

מחקרן של עירית נגבי ותמר ברנבלום מצביע על כך שהשופטים אכן מכירים בחובת הבעל לכבד את סירובה של אשתו, אולם העונשים שנגזרים על גברים שאונסים את נשותיהם חמורים פחות מאלה שנגזרו על אנשים

¹ ניצה ברקוביץ "גלובליזציה של זכויות אדם ושל זכויות נשים: המדינה והמערכת הפוליטית העולמית" תיאוריה וביקורת (2003).

אחרים, שאנסו נשים שאינן נשואות להם. ממוצע תקופות המאסר בפועל שנגזרו על כלל האנסים (למעט בעלים) בשנים 2001-2010 הוא 99 חודשים (8.25 שנים), ואילו ממוצע תקופות המאסר בפועל שנגזרו על גברים שאנסו את נשותיהן במהלך שנים אלה הוא 86.59 חודשים (7.21 שנים).

ההשערה שעל פיה הענישה המתונה יחסית כלפי בעלים אנסים נובעת מכך שמעשי אונס אלה אינם מן החמורים שבמעשי האונס – השערה זו, אין לה על מה שתסמוך. חלק ממעשי האונס האלימים והקשים ביותר הם אלה שגברים מבצעים כלפי נשותיהם. הנה למשל תיאורו של אחד מהמקרים מסמרי השיער הללו, שאותו מתאר השופט אדמונד לוי בפסק דין לוי נ' מדינת ישראל (2003):

"אקדים ואומר, כי למיטב ידעתי, מסכת האירועים המתוארים בכתב האישום בה שלובות אלימות גופנית קשה והתעללות מינית, היא מן החמורות שהובאו בפני ביהמ"ש. כדי להמחיש את הדברים, די להפנות לאותו מקרה בו קשר המערער את המתלוננת לכיסא, חימם מכשיר מתכת וצרב אותה בחלקי גוף שונים, כולל מפשעתה. במקרה אחר הורה המערער למתלוננת לשכב ערומה על הרצפה, ואחר כך הכה אותה בקרשים על גבה ובטנה. בחודש מרץ 2000 הגה המערער מעשה מזעזע נוסף, כאשר החדיר לאיבר מינה של המתלוננת אקדח להזרקת סיליקון, ואחר כך הצמיד אליו כפית מחוממת. בכל אותם מקרים מנע המערער מהמתלוננת לפנות ולקבל טיפול רפואי עקב החבלות שגרם לה."

במקרה אחר, מתוך פסק דין פלוני נ' מדינת ישראל (2010), התעלל גבר באשתו בכמה אירועים, תוך שהוא מכה אותה, מצליף בה בכבל חשמל, מחדיר לאיבר מינה איברי גוף שונים וחפצים שונים, קושר אותה, מאלץ אותה לבצע בו מין אוראלי ודורש להשתין בפיה – כל זאת בניסיון לחקות תוכן של סרט פורנו שהאישה הוכרחה לצפות בו.

מעשים אכזריים אלה שגברים ביצעו כלפי נשותיהם, מבליטים את החשיבות הערכית והחינוכית שבענישה מחמירה כלפי בעלים אנסים (בשני המקרים הללו אכן נגזרו על הבעלים האנסים עונשים חמורים – 22 שנות מאסר ו-8 וחצי שנות מאסר בהתאמה), ומפריכים את האמונה שאונס בידי הבעל הוא פחות חמור ופחות טראומטי ממעשי אונס אחרים. דווקא במקרים של אונס ע"י הבעל, הפגיעות שנצפו בקורבנות, קרי ברעיות, הן לא אחת, חמורות יותר, הן מן הבחינה פסיכולוגית והן מן הבחינה הפיזית, מן הפגיעות שנצפו בנפגעות אונס אחרות. חומרה מיוחדת עולה גם מכך שבמקרים רבים אונס ע"י הבעל איננו בגדר פגיעה חד פעמית.

הפער בעונשם של מי שהורשעו באונס נשותיהם לבין המורשעים האחרים באונס איננו גדול מאוד, והוא הולך ומצטמצם עם השנים, אבל פער זה הוא משמעותי-הן על רקע החומרה המיוחדת שנושאים מקצת ממעשי האונס המבוצעים ע"י הבעל, והן על רקע העובדה שהפער הוא עקבי ושיטתי לאורך השנים.

ייתכן כי יש להבין את הגישה המקלה כלפי גברים שאנסו את נשותיהם בתפיסה שרווחה בעבר, שלפיה גופה של האישה היה קניינו של בעלה, ולכן אונס הרעיה לא נתפס כאונס. באופן מסורתי, הגישה של בתי המשפט, ושל החברה בכללותה, כלפי אלימותם של בעלים שהתאפיינה בסלחנות יתרה. נראה כי ההנחה התרבותית (הסמויה בעיקרה) שלגבר הנשוי זכויות על גופה של אשתו, זכויות אשר מקנות לאלימותו (ובכלל זה אלימות מינית) חומרה פחותה, היא שעמדה בבסיס הגישה הסלחנית לבעלים אלימים. הבעלים האלימים נתפסו כמי שזקוקים לטיפול ולא לענישה, והמאמץ התרכז בהשבת "שלום הבית" על כנו, או במילים אחרות- בהחזרת האישה לחיקו ה"חמים" של הבעל המכה. נראה כי כאשר האלימות של הגבר מופנית כלפי אשתו – בין

שמדובר באלימות מינית ובין שמדובר באלימות בכלל – הנטייה היא שלא להחמיר מאוד עם הבעל האלים. רק בשנות השבעים החלה משתנה הגישה לבעלים אלה – הן בארץ והן מחוצה לה.

הרטוריקה השיפוטית אינה מסגירה דבר מתפיסות אלה, נהפוך הוא. הרטוריקה מדגישה כי אין לראות בעצם הנישואין בין האנס לנאנסת נסיבה מקלה. בפסק דינו של השופט דנצינגר במשפט פלוני נ' מדינת ישראל (2009) נכתב כי- "עובדת היותם של המערער והמתלוננת נשואים בעת ביצוע העבירה אין בה כדי להפחית מחומרת המעשים". אולם, שלוש וחצי שנות מאסר בפועל שנגזרו במקרה הנידון על הנאשם, ספק אם ניתן לראות בהן אישור לנאמר.

יש שהשופטים מדגישים דווקא את החומרה המיוחדת בעברות אלה: השופט לוי קובע בעניין פלוני כי "עבירות מין בתוך המשפחה הן נגע אותו יש לבער ולשרש מן היסוד. החומרה הטבועה במעשים מסוג זה, כמו גם עיקרון התרעת הרבים, מחייבים לנקוט יד קשה ולקבוע עונשי מאסר הולמים". במקרה זה נגזרו על הנאשם שש שנות מאסר בפועל, והשופט אף מצייין כי "אפשר שאין בו (בעונש) ביטוי הולם לחומרתן של העברות. נראה כי אילו התביעה הייתה מערערת על קלות העונש, היה ערעורה מתקבל. במקרה אחר הנאשם התקש להכריז בביהמ"ש כי זכותו של הגבר לבעול את אשתו בכל פעם שעולה רצון זה מלפניו, ובגובה לכך ביהמ"ש העליון פוטר עצמו מלדון בשאלת סירובה של האישה ליחסי המין שכפה עליה. אולם, לא תמיד יש קשר ישיר בין הרטוריקה השיפוטית לבין חומרת העונש, והדברים ידועים.

ייתכן שהממצא בדבר הפער בין ענישתם של מי שאנסו את נשותיהם לבין ענישתם של שאר האנסים מלמד על כך שלא כל השופטים הפנימו את החומרה שבאונס הרעיה. כשלושה עשורים לאחר שביהמ"ש קבע כי דין אונס ע"י הבעל כדין כל אונס אחר, וכשני עשורים לאחר שהמחוקק אישר זאת בחקיקה, דומה כי ביהמ"ש עצמו מתקשה להפנים ולהטמיע את הקביעות הנורמטיביות שלו. האוטונומיה של האישה הנשואה אינה נתפסת כערך חשוב במיוחד, שיש להגן עליו באופן חסר פשרות, כאשר הפוגע בערך הוא הבעל.

פיצויים עונשיים לקורבנות האונס-

בנושא של השתת פיצויים עונשיים לקורבנות אונס, המגמה המסתמנת היא הדגשת הצרכים והאינטרסים של קורבנות האונס. ניכר גידול משמעותי בשימוש בפיצויים כמרכיב בענישה על עברות האונס. בשנות התשעים נפסקו פיצויים במקרים מועטים בלבד מכלל ההרשעות באונס- 7.5 אחוזים מכלל המקרים. לעומת זאת, בשנות האלפיים עומדים אחוזי הפסיקה לפיצויים על 47.3 אחוזים מכלל המקרים.

נוסף על העלייה במספר המקרים שבהם פוסק ביהמ"ש פיצויים לנאנסת, ניכרת מגמה של עלייה בסכומם הפיצויים, ובמגוון מקרים נפסקו פיצויים בסכום של עשרות אלפי שקלים.² סכום הפיצויים הממוצע בשנות התשעים עמד על 10,196 ₪, ואילו בשנות האלפיים עומד סכום הפיצויים הממוצע על 33,666 ₪.

² ראה דוגמא לכך בעמ' 13 בפסק דינו של יניב נחמן.

ממצאים אלה תואמים את המגמה הכללית שלפיה בשנים האחרונות ביהמ"ש נוטה לפסוק סכומים גדולים יותר - ובמקרים רבים יותר - מאשר בעבר, כפיצויים לקורבנות עברה במסגרת ההליך הפלילי. עם זאת, למרות העלייה בסכום הפיצויים, לא הגיע הפיצוי שנקבע לתקרה הקבועה בחוק אף לא באחד מן התיקים. תקרה זו עמדה על 114,000 ש"ח עד לשנת 2004, אז שונה החוק ולפיו: "הורשע אדם, רשאי ביהמ"ש לחייבו בשל כל אחת מן העברות שהורשע בהן לשלם לאדם שניזוק ע"י העברה סכום שלא יעלה על 258,000 ש"ח לפיצוי הנזק או הסבל שנגרם לו". בעבר נמנעו בתי המשפט, ואף התביעה עצמה, מהפעלת סעיף זה מתוך החשש לערב נושאים אזרחיים של פיצויים ונזיקין בדין הפלילי ולגרום לעיכוב הדיון, אולם מגמה זו הולכת ומשתנה. על שינוי המגמה ניתן ללמוד מדבריו של השופט חשין בפסק דין אסף נ' מדינת ישראל משנת 2002:

"הוראת סעיף 77 לחוק העונשין ראוי שנעודד את השימוש בה ככל הניתן. עברות אלימות בארץ תוכפות עלינו ומתרבות הן והולכות. כמותן הן עברות לרכוש. בכל מעשה אלימות יש קרבן, ובכל עברת רכוש יש נפגע, ואולם אך לעיתים נדירות נמצא קורבן או נפגע מגישים תביעה נגד העברין, לפיצוי או לשיפוי על נזקי הגוף שנשאו בהם, על הכאב והסבל שעברו עליהם, על נזקי הרכוש. וכי שמענו אי פעם על אישה שהגישה תביעת פיצויים נגד מי שאנסה והורשע בדינו? ושמענו שהועמד לדין והורשע על כי נעץ סכין בגופו של בנימין וחתך בבשרו עמוק עמוק. מי הוא ששמע על תביעת פיצויים שהגיש בנימין נגד שמעון? על רקע כל אלה ראוי להם לבתי המשפט כי יעשו שימוש בסמכותם לפסוק פיצויים לנפגעים ולקורבנות העברות, שימוש תדיר משהיה עד כה. מדוע, למשל, לא יחויב אנס בידי ביהמ"ש שהרשיעו בדין לשלם לנאנסת פיצויי סבל ופיצויי נזק נכבדים, ואף בסכום המרבי הקבוע בחוק? אכן, ראויים הם הקורבנות והנפגעים כי ביהמ"ש יהיה להם לעזר, שהרי ביהמ"ש אם ואב ואפוטרופוס היה להם. וברוח זו של עידוד נאמר אנו, שראוי אף לנו כי נפרש את הוראת סעיף 77 לחוק העונשין בליברליות. ראויים הם הנפגעים וקורבנות העברות כי נעשה כן".

ישנם יתרונות רבים לכך שהפיצוי הוא חלק מההליך הפלילי. הפיצוי נתפס כחלק מהעונש, הן ברמה הערכית ובמסר חברתי שעובר מכך, והן בחיזוק הממד ההרתעתי של העונש. הגברת אפקט ההרתעה עשויה להיות בעלת השפעה חיובית על אחוזי הדיווח של קורבנות אונס, ועל שיתוף הפעולה שלהם עם מערכת אכיפת החוק. כמו כן, פסיקת הפיצויים פוטרת את הנאנסת ממצב של עימות והתמודדות עם התוקף, גורם שמרתיע את הנפגעות מלפנות לביהמ"ש לצורך תביעת נזיקין.

מגמה זו בתחום הפיצויים היא תוצר של הכרה הולכת וגוברת בזכויות הקורבן ובמקומו בהליך הפלילי, ובייחוד, כך נראה, בכל הקשור לקורבנות עברות מין ואלימות. הכרה זו באה לידי ביטוי בין השאר בחוק זכויות נפגעי עברה התשס"א-2001, וכן באחיזה שקונה לה, הן בארץ והן ברחבי העולם המערבי, גישת הצדק המאחה, המושתתת על מתן מענה לצרכיו של הקורבן.

למרות האמור לעיל, ניכרות בכל זאת מגמות מסוימות המעידות על האופן שבו נתפסים המקרים, ועל מדרג החומרה שלהם. כך למשל מגלה ביהמ"ש רגישות והבנה לכך שהפגיעה בקטינים קשה במיוחד, ויתרה מזאת, פעמים רבות הפוגעים הם מי שהיו אמורים להגן עליהם, בין שאלו בני משפחה ובין שאלו בעלי תפקידים בחייהם. בשנות האלפיים עומד ממוצע הפיצוי במקרי אונס של בגירים על 30,250 ₪, ואילו ממוצע הפיצוי במקרים של אונס קטינים עומד על 36,389 ₪. אכן, אין לצפות כי תהיה אחידות מלאה בענישה, שכן ישנו קושי להשוות בין מקרה למקרה, ולימור מדרג של חומרה. המציאות מורכבת, ויש למצוא איזון בין מרכיבים רבים כמו: חומרת האירועים, הנזק שנגרם לקורבן, נסיבות הקשורות לתוקף (מצבו הסוציו-אקונומי

והיבטים חברתיים-תרבותיים אחרים), והמסר החברתי. אחידות מלאה בענישה שוללת את שיקול הדעת של השופט, ואינה מאפשרת לו להתייחס לכל מקרה לגופו. יש אפוא למצוא את שביל הזהב שבין מתן שיקול דעת מוחלט לשופטים לבין קביעת עקרונות מנחים לקביעת הפיצוי ושיעורו, באופן שיאזן בין עקרון החוקיות והביטחון המשפטי ובין הרצון לעשות צדק עם כל פרט ולתת מענה ספציפי לצרכיו של כל קורבן. אולם העובדה שישנם קורבנות שמקבלים פיצויים וישנם קורבנות שאינם מקבלים פיצויים עלולה להעביר מסר שלילי לגבי אלה שאינם זוכים בפיצויים. באופן דומה, קביעת סכום הפיצויים ללא מפתח ברור עלולה ליצור גם היא מצב שבו קורבן העברה נשפט לכאורה על מידת אחריותו לעברה (פיצוי נמוך מרמז על אחריותו), ונערכת "תחרות מסכנות" בין הקורבנות השונים. מסר זה עלול להביא לפגיעה משנית בקורבנות האנוס. יתר על כן, במקרים מסוימים עלול להעביר מסר שמערכת המשפט מאפשרת קניית חופש.

כמו כן, יש לתת את הדעת לנושא מועד תשלום הפיצויים ולאופן התשלום. קביעת העברת הפיצויים בתשלומים לאורך זמן ישירות מהתוקף לנאנסת מביא להמשך הקשר ביניהם. קשר כזה עלול לפגוע באפשרותה של הנאנסת להמשיך בחייה ולהתגבר על הפגיעה בה.

סוגיה נוספת היא עמדתה של הנאנסת בנוגע לקבלת הפיצוי- האם ביהמ"ש יכול לבטל את הטלת הפיצויים על הנאשם בשל סירובה של הנאנסת לקבל פיצוי או בשל נכונותה לוותר על חלקים ממנו – ואם הוא יכול לבטלם, האם עליו לעשות זאת? האם על ביהמ"ש להיענות לבקשתה של הנאנסת אף על פי שעמדתה נובעת מפחדה מפני האנס, או אפילו נובעת מאיומים מפורשים שלו?

בעיה אחרת היא הפיקוח על אופן השימוש בכספי הפיצויים כאשר מדובר בקטינים, כך שהכסף ינוצל לשיקומם ולא למטרות אחרות. בנוגע לקטינים עולה גם השאלה אם ראוי להטיל את הפיצוי על משפחותיהם של הקטינים המורשעים, והיא מתקשרת לסוגיה הכללית של השפעת מצבו הכלכלי של האנס על קביעת סכום הפיצוי ואופן התשלום. הקשר בין מצבו הכלכלי של האנס לבין קביעת סכום הפיצוי מחדד את השאלה מי צריך לפצות את המתלוננת, והאם רק על האנס לשאת באחריות לכך. ייתכן כי דווקא הטלת אחריות לתשלום הפיצוי על המשפחה ועל הקהילה מעבירה מסר של אחריות ציבורית רחבה יותר למקרה האנוס. האם פיצוי שניתן ע"י התוקף בלבד אינו מעביר מסר של נטרול האחריות של המדינה והציבור?

פרק סיכום:

אלימות כלפי נשים, ואלימות מינית הפרט, היא אחד מאמצעי הדיכוי וההכפפה של נשים. ההתמודדות עם בעיית האלימות המינית כלפי נשים היא אתגר קשה – הן במישור הערכי של שינוי עמדות (גם בקרב הציבור וגם בקרב המערכת המשפטית), והן במישור המחקרי של איתור וזיהוי מצבי הטיה של המשפט לגבי פגיעה בנשים. בעבודה זו התמקדנו בגזרה צרה מאוד של הבעיה הקשה והרחבה הזאת, בהיבטים יישומיים מסוימים של ענישה – גם במשפט העברי וגם במשפט הישראלי.

על פי המשפט העברי, ראינו כי בסיפורי המקרא מוזכרים שלושה מקרים של אונס בלבד- סיפור דינה, סיפור הפילגש בגבעה, וסיפור אמנון ותמר. בשלושתם המקרים הללו מקרי האונס אינם עוברים בשתיקה. הפתרון שמציעה התורה הינו להשיא את הנאנסת לאנס. אולם, בשלושת המקרים שהוזכרו לא ננקטו צעדים אלה, אלא ננקטו צעדי מלחמה ורצח – וזאת משום שמעשה זה הוא מעשה שאין לו מחילה.

בתקופת המקרא, כפיית אישה לקיום יחסי אישות על-ידי הבעל לא נחשבה אונס רק בשל העובדה שהיא נשואה לו ולכן כביכול מותרת לו, אך לגבי אונס אישה שלא על-ידי בעלה - ניתן להסיק שבתקופת המקרא היו מקרי האונס מעטים בגלל העונש הידוע מראש - מוות. אם כן, ראינו מה הייתה דעתו של השופט בדימוס

מישאל חשין בנושא, בכך שהוא הזכיר את סיפורי האונס במקרא שהסתיימו בהריגתו של האנס ואמר: "זה רמז בעצם לעונש הראוי למי שאונס אישה".

הרחבנו על אונס אישה בידי בעלה, ראינו את דבריו של הרמב"ם על חובתו של הבעל כלפי אשתו- "שאף על פי שאשתו מותרת לו תמיד, ראוי לתלמיד חכמים שינהיג עצמו בקדושה... ולא יאנוס אותה והיא אינה רוצה, אלא ברצון שניהם ובשמחתם". עמדת ההלכה היא, שקיום יחסי אישות הינו חיוב הדדי. חיובה של האישה נובע מכוח העובדה שעל דעת כן נישאו, והוא נובע מהשתעבדות הדדית בין בני הזוג ליחסי אישות. אולם, האישה אינה רכוש וקניינו של בעלה לשום דבר, ברור שמדובר בהסכם הדדי שלא ניתן לאכופ אותו בכוח, וברור שלא הסכימה בעת נישואיה שבעלה יוכל לקיים עימה יחסי אישות גם בכפייה, תוך רמיסת כבודה העצמי, שהוא הבסיס ליחסי הצדדים ואין להסיק תנאי המרשה לבעל לאנוס את אשתו. למרות כל אלה, ההלכה מגדירה את האישה שמסרבת לקיים יחסי אישות עם בעלה כ"מורדת".

על פי ספר דברים, ששם מדובר על אונס אישה בשדה (הכוונה היא מחוץ לביתה), למדנו על עונשו של "האונס והמפתה". התורה משווה את מעשה האונס למעשה רצח, שהוא מן העברות החמורות ביותר, וזה מלמד על חריגות העברה. התורה רואה באישה דבר קדוש, ולכן התייחסותם של חכמי ישראל למעשי אונס הינו נוקשה ביותר, שהרי אונס אישה זה חילול קודש הקודשים.

על פי המשפט הישראלי, לצד מגמת החמרה משמעותית בענישה על עברות מין כלפי נשים, מצאנו כי ההחמרה לא חלה באופן אחיד על כל דפוסי האונס, וכי גברים שהורשעו באונס נשותיהם נשפטו בממוצע לתקופות מאסר קצרות יותר מתקופות המאסר שהוטלו על כלל האנסים. ייתכן כי ממצא זה מעיד על כך שטרם הוטמעו במלואם ע"י כלל השופטים והשופטות השינויים החקיקתיים שנועדו לתקן את ההטיה של המשפט נגד נשים, ולתת ביטוי לחומרה שבה רואה החברה את הפגיעה בנשים. משמעות הדבר היא כי ההגנה המשפטית על האוטונומיה של האישה הנשואה מול בן זוגה היא הגנה חלקית בלבד. אין היא מתאפיינת באותה נחישות ותקיפות כמו ההגנה המשפטית על האוטונומיה של אישה מול גבר זר. מקצת השופטים עדיין רואים בהיות הנאנסת נשואה לאנס כנסיבה מקלה לאונס. נראה כי המאבק הפמיניסטי להשוואת היחס המשפטי לאונס בנישואין ליחס המשפטי לכל אונס אחר טרם הסתיים.

לצד מגמות אלה של החמרה בענישה, והחמרה מתונה יותר כלפי אונס רעיות, מצאנו מגמה הולכת וגוברת של פסיקת פיצויים לטובת קורבנות עברת אונס, בסכומים גבוהים. מגמה זו עשויה לסייע לקורבנות להתמודד עם הפגיעה בהן, לתרום להגברת גורם ההרתעה, ואף להיות בעלת השלכות חיוביות על אחוזי הדיווח של קורבנות אונס, ושיתוף הפעולה שלהם עם מערכת אכיפת החוק. עם זאת, מצאנו כי ההחלטה מתי לפסוק פיצויים ומה יהיה שיעורם היא החלטה שרירותית שאין לה עקרונות מנחים, ושיש למצוא את שביל הזהב שבין מתן שיקול דעת מוחלט לשופטים לבין קביעת עקרונות מנחים לקביעת הפיצוי ושיעורו.

כמו כן, אנו מוצאים הבדלים בין העונש הראוי על פי המשפט העברי לבין העונש הראוי על פי המשפט הישראלי. חוק העונשין לעברת האיננו במשפט הישראלי קובע כי רף הענישה נע בין 16 ל-20 שנות מאסר, לעומת המשפט העברי, שהדין על עבירה זו היא עונש מוות.

בעניין הפיצויים לנאנסת גם נמצאו הבדלים בין השניים- על פי המשפט הישראלי, רף תשלום הפיצויים עמד על 114,000 ש"ח עד לשנת 2004, אז שונה החוק ולפיו הסכום לא יעלה על 258,000 ₪, וממוצע סך הפיצויים בשנות האלפיים עומד על 33,666 ₪, לעומת המשפט העברי שבו פיצוי הנאנסת יהיה ע"י כך שהאנס יישא אותה לאישה ולא יוכל לגרשה כל ימיו, וישלם סכום של "חמשים כסף" לאביה של הנאנסת.

לסיום, לאחר כמעט ארבעים שנות פעילות של הפמיניזם המשפטי בתחום המאבק באלימות מינית, דומה כי ניתן לקבוע שפעילות זו השיגה הישגים מרשימים ברמת החקיקה והפסיקה. תיקונים שלפני יובל שנים כמעט לא היה ניתן היה להעלות על הדעת, הם כיום חלק מההבנה הרווחת לגבי האופן שבו יש להתייחס לאנסים ולקורבנותיהם. שינויים אלה במשפט מבטאים את ההפנמה וההטמעה של ערכים כמו כבוד האדם של האישה, האוטונומיה של האישה, והזכות לשוויון של האישה. אולם, חשוב לזכור שבסופו של דבר מטרת מאבקו של הפמיניזם בתופעת האונס הייתה ועודנה צמצום ממדי התופעה ויצירת עולם בטוח יותר עבור נשים. המאבק למען ענישה מחמירה יותר, ולמען טיפול הולם לנאנסות, נועד לסייע בהשגת המטרה העיקרית – יצירת סביבה חברתית שבמסגרתה מכובדים באוטונומיה של האישה, פרטיותה, שלומה ובטחונה, ממש כשם שמכובדים האוטונומיה של הגבר, פרטיותו, שלומו ובטחונו. לדעתי, מטרה זו עדיין לא הושגה. נשים עדיין חיות, כאן ובכל מקום אחר בעולם, תחת האיום בפגיעות מיניות. האלימות המינית ממשיכה להשפיע האופן עמוק ומקיף על חייהן של נשים.

ציונים ביבליוגרפיים:

האונס בתנ"ך- אתר best lawyers - איסור אינוסה של בת הזוג במשפט העברי.

אונס אישה בשדה על פי ספר דברים- אתר מכללת הרצוג "דעת", דבריו של אביעד הכהן- אונס ומפתה ועברת אינוס במרמה.

רקע היסטורי- מתוך סיפרה של המחברת אסתר עילם- "נאנסות, אונס, והרשויות בישראל".

היחס החברתי-משפטי לעברת האונס- (אתר נבו) מתוך מחקרן של עירית נגבי (דוקטור לקרימינולוגיה ומרצה במכללה האקדמית אשקלון) ותמר ברנבלום (דוקטורנטית במכון לקרימינולוגיה, הפקולטה למשפטית באוניברסיטה העברית)- "מבט פמיניסטי ביקורתי על הישגי הרפורמות החקיקתיות בדיני האונס" (2011).

רף הענישה בעברת האונס בישראל- כנ"ל מהמחקר "מבט פמיניסטי ביקורתי על הישגי הרפורמות החקיקתיות בדיני האונס" (אתר נבו).

+ מתוך פסק דין יניב נחמן נ' מדינת ישראל.

רף הענישה באונס רעיות- כנ"ל מהמחקר "מבט פמיניסטי ביקורתי על הישגי הרפורמות החקיקתיות בדיני האונס" (אתר נבו).

+ מתוך פסק דין לוי נ' מדינת ישראל, פסק דין פלוני נ' מדינת ישראל.

פיצויים עונשיים לקורבנות האונס- כנ"ל מהמחקר "מבט פמיניסטי ביקורתי על הישגי הרפורמות החקיקתיות בדיני האונס" (אתר נבו).

+ מתוך פסק דין אסף נ' מדינת ישראל.